

Γλωσσική πολιτική:
απο τον Πύργο της Βαβελ
στο Ουράνιο Τόξο
Μια παρουσίαση του **Κώστα Λεοντίου**
Για το **Καφενείο της Πέμπτης**
Πέμπτη, 31 Μαρτίου 2022, 7:30μμ

Γλωσσική Πολιτική: Από τον Πύργο της Βαβέλ στο Ουράνιο Τόξο;

Κώστας Λεοντίου

Ευχαριστώ το καφενείο της Πέμπτης για τη φιλοξενία και όλους εσάς φίλες και φίλοι που μας τιμάτε με την παρουσία σας. Αντικείμενο της σημερινής παρέμβασης είναι η Γλωσσική Πολιτική στο σύγχρονο κυρίως κόσμο.

Νησιά Νικομπάρ της Ινδίας

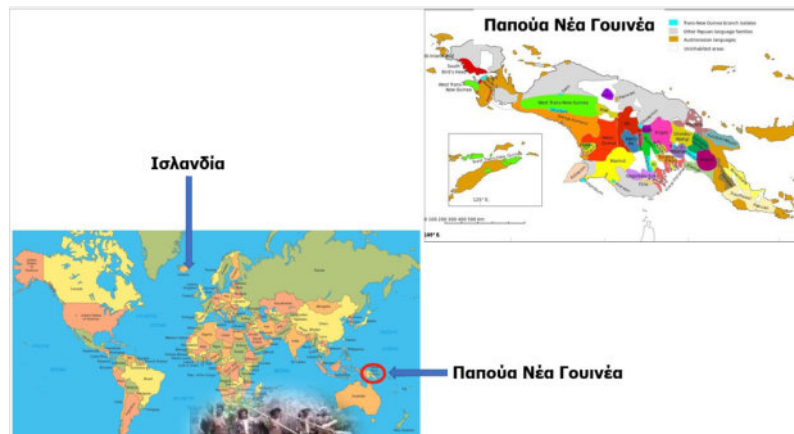
Κοπτική της Αιγύπτου

Τεράστιο και πολύπλοκο θέμα το οποίο θα προσπαθήσω να προσεγγίσω πανοραμικά, δίνοντας πολλά παραδείγματα για να βγάλετε εσείς τα δικά σας συμπεράσματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του έγκυρου αμερικανικού Ινστιτούτου «ethnologue» ο αριθμός των γλωσσών στο σημερινό κόσμο υπολογίστηκε το 2005 στις 6912 .

Εννοείται ότι ο αριθμός αυτός δεν είναι σταθερός. Ολιγάριθμες οι νεοεισερχόμενες, όταν καταγραφούν σε μια απρόσιτη ζούγκλα ή έρημο: Παράδειγμα τα νησιά Νικομπάρ της Ινδίας όπου μια κοινότητα ζει εντελώς απομονωμένη, αυτό που ονομάζουμε «Terra Incognita». Πολύ περισσότερες αυτές που πεθαίνουν όταν και ο τελευταίος χρήστης τους συμπληρώσει

το βιολογικό του κύκλο. Νεκρές θεωρούνται και όσες γλώσσες έχουν ευκαιριακές χρήσεις όπως για παράδειγμα η κοπτική της Αιγύπτου η οποία είναι λειτουργική με την έννοια της θρησκευτικής τελετουργικής αλλά όχι στην καθημερινή επικοινωνία.

Η απουσία αντικειμενικών και σαφών κριτηρίων διαχωρισμού γλώσσας και διαλέκτου καθιστά επίσης αυτόν τον αριθμό (6912) διαμφισβητούμενο.

Ο καταμερισμός μεταξύ γλωσσικών κοινοτήτων, είναι ιδιαίτερα ανισομερής αφού από αυτόν τον αριθμό γλωσσών, μόνο εκατό περίπου υπερβαίνουν ως προς τους χρήστες τους τα 10 εκατομμύρια κατά το μάλλον ήττον. Ο άνισος καταμερισμός αφορά και το εσωτερικό των πολιτικών οντοτήτων. Η Ισλανδία αποτελεί σπάνιο φαινόμενο εθνογλωσσικής ομοιογένειας ενώ στους αντίποδες η Παπούα Νέα Γουινέα, το ανεξάρτητο ανατολικό μισό δηλαδή του νησιού, αριθμεί 812 καταγεγραμμένες γλώσσες. (και σε αυτή τη περίπτωση υποθέτουμε ότι υπάρχουν ανεξερεύνητες περιοχές). Αντιλαμβάνεστε ότι αν υπολογίσουμε πως σε 194 κράτη, αναγνωρισμένα, μέλη των Η.Ε. αναλογούν τόσες πολλές γλώσσες, τότε η αντίληψη περί αντιστοιχίας γλώσσας και κράτους είναι προφανώς εκτός πραγματικότητας. Αντιπαρέρχομαι τις 15 μη αναγνωρισμένες, καθώς επίσης τις εξαρτώμενες πολιτικές οντότητες.

Παρόλα αυτά η ταύτιση κράτους και γλώσσας παραμένει τόσο έντονη ώστε σε μία έρευνα στο ερώτημα τι γλώσσα μιλούν στην Ιταλία η απάντηση θα είναι Ιταλικά, ως προς το Βέλγιο αρκετές αυθόρμητες απαντήσεις θα είναι Βελγικά.

Επίσημη είναι η γλώσσα που καθορίζεται στο Σύνταγμα, με την οποία οι εκπρόσωποι του Κράτους τα θεσμικά όργανα τα κρατικά μέσα επικοινωνίας και ενίοτε εν μέρει το εκπαιδευτικό σύστημα επικοινωνούν με τους πολίτες και αμφίδρομα. Η βιτρίνα όπου αντικατοπτρίζονται οι επίσημες γλώσσες είναι μεταξύ άλλων το νομισματικό σύστημα, ο εθνικός ύμνος, το εθνόσημο και τα κρατικά έγγραφα όπως το διαβατήριο.

Στη Νότιο Αφρική με 11 επίσημες γλώσσες, στο θυρέο η επιγραφή είναι στα San, (οι πρώτοι κάτοικοι ήταν οι Βουσμάνοι η γλώσσα των οποίων δεν είναι επίσημη). Στα διαβατήρια είναι Αγγλικά και Γαλλικά. Ο εθνικός ύμνος της χώρας αποτελεί το πιο ενδιαφέρον παράδειγμα στον κόσμο. Είναι ένα κράμα από τέσσερις γλώσσες, ένα «ratchwork» σε μια μόνο διασκευή. Δεν υπάρχουν παραλλαγές, οι πολίτες όταν τραγουδούν τον εθνικό ύμνο λεν αυτό το πρότυπο με τις τέσσερις γλώσσες. Σε ότι αφορά τα νομίσματα γράφονται εναλλάξ, ενώ στην Ελβετία με τέσσερις επίσημες γλώσσες γράφονται στα Λατινικά.

Σε χώρες με περισσότερες της μιας επίσημες γλώσσες, υπάρχουν διάφορες κατηγορίες. Ισοτιμες σε Ομοσπονδιακό επίπεδο αν είναι ομοσπονδία, ανεξάρτητα από τον αριθμό των χρηστών, είτε ο καταμερισμός των ομιλούντων είναι γεωγραφικός όπως στην Ελβετία, καντόνια γερμανόφωνα κ.λπ. είτε αναμειγμένος όπως στην περίπτωση της Σιγκαπούρης με τέσσερις επίσημες γλώσσες.

Υπάρχουν φυσικά και άλλες διαβαθμίσεις ως προς το καθεστώς και το επίπεδο των επισήμων γλωσσών. Ένα κλασικό παράδειγμα είναι η Ισπανία όπου επίσημη σε όλη την επικράτεια είναι η Ισπανική, ενώ η Καταλανική, η Βασκική και η Γαλικιανή είναι συνεπίσημες στις αντίστοιχες αυτόνομες περιοχές. Μπορεί επίσης να υπάρχει επίσημη γλώσσα σε μια επαρχία, χωρίς καθεστώς αυτονομίας, όπως είναι στην παραμεθόριο, με την Παραγουάη περιοχή της Αργεντινής όπου συνεπίσημη είναι η Γκουαρανή. Σε δυο υπερβόρειους δήμους

της Νορβηγίας συνεπίσημες γλώσσες είναι παραλλαγές της Ινουίτ (Λάπωνες). Στα ούτω καλούμενα εξαρτώμενα εδάφη, τα δανέζικα είναι συνεπίσημα με τα Ινουίτ στη Γροιλανδία, ενώ στη γαλλική Πολυνησία, η Ταϊτινή είναι συνεπίσημη με την Γαλλική.

Στην Αφρική, όπου ο αποικισμός έχει προβεί σε ένα αυθαίρετο τεμαχισμό των παραδοσιακών βασιλείων, μετά τις ανεξαρτησίες προέκυψε μεγάλο πρόβλημα με τις γλώσσες. Οι περισσότερες χώρες έχουν υιοθετήσει ως επίσημες, τις γλώσσες των πρώην αποικιοκρατικών δυνάμεων. Κάποιες λαμπρές εξαιρέσεις όπως π.χ. η Τανζανία, η Κένυα, η Ουγκάντα και άλλες με συνεπίσημη την Σουαχίλι.

Επίσης πολλές αφρικανικές χώρες έχρισαν ως εθνικές, αριθμό διεπικοινωνιακών γλωσσών, (Lingua franca) τις οποίες χρησιμοποιούν είτε για το εκπαιδευτικό σύστημα, στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, είτε σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές.

Στο Κονγκό-Κινσάσα για παράδειγμα υπάρχουν τέσσερις μεγάλες διεπικοινωνιακές εθνικές γλώσσες, πέραν της Γαλλικής που είναι η επίσημη.

Επίσης δεν είναι κατ'ανάγκη η πλειοψηφούσα γλώσσα -σχετική ή απόλυτη- που αναδεικνύεται επίσημη, αλλά μπορεί να αντανακλά το ιδεολόγημα ενός κράτους. Το Πακιστάν που θα το αναφέρουμε δυο-τρεις φορές, έχει ως επίσημη γλώσσα την Ούρντου (με χρήστες λιγότερους του 10%) η οποία είναι μία εξισλαμισμένη μορφή της Hīndī και γράφεται με αραβικό αλφάβητο. Ενώ η Παντζάμπι με 45% περίπου του πληθυσμού, έχει ένα καθεστώς υποβαθμισμένο.

Θα ήταν παράληψη να μην αναφέρουμε ότι η χώρα με τις περισσότερες επίσημες γλώσσες είναι η Βολιβία. Στο αναθεωρημένο άρθρο του συντάγματος απαριθμούνται 37 συνολικά επίσημες γλώσσες. Το παράδοξο είναι ότι κάποιες από αυτές ήταν ήδη «εξαφανισμένες» ή νεκρές. Το παράδειγμα της Βολιβίας είναι υποδειγματικό ως προς την πρακτική πλευρά της χρήσης μιας επίσημης γλώσσας. Για να μην επεκταθώ περισσότερο αναφέρομαι μόνο στη πομπώδη διακήρυξη σε πολλά συντάγματα ότι όλοι οι πολίτες είναι ίσοι. Το ζητούμενο είναι η πρακτική εφαρμογή.

Όσον αφορά την τυποποιημένη, σπάνταρ, μορφή της γλώσσας, δεν υπάρχουν αισθητικά ή άλλα κριτήρια υπεροχής, όπως υπάρχουν κάποιες προκαταλήψεις. Ισχύει ο εύστοχος αφορισμός, ότι η τυποποιημένη γλώσσα είναι η διάλεκτος που διαθέτει στρατό και ναυτικό ή ακόμα είναι η γλώσσα της γραφειοκρατίας, της εξουσίας, της Αυλής: Πολύ χαρακτηριστική είναι η ονομασία Μανδαρινική για την επίσημη Κινεζική, από τους γραφειοκράτες Μανδαρινούς της αυτοκρατορίας, όρος που επιβίωσε και της πολιτιστικής επανάστασης.

Επί του θέματος αναφέρω δύο άλλα παραδείγματα: Η Αλβανική μέχρι αρκετά πρόσφατα δίσταζε ως προς την υιοθέτηση μιας σπάνταρ τυποποιημένης γλώσσας, ανάμεσα σε δύο ισοβαρείς πληθυσμιακά διαλέκτους. Η Νορβηγική είναι η μόνη γλώσσα στον κόσμο που διαθέτει δύο συνεπίσημες μορφές της γλώσσας, μια αστική λόγια και μια αγροτική.

Υπενθυμίζεται ότι το κριτήριο προσδιορισμού γλώσσας και διαλέκτου είναι συχνά πολιτικό. Βασικό κριτήριο εθεωρείτο η αμοιβαία αντίληψη, η αμοιβαία συνεννόηση. Όμως ένας Δανέζος συνεννοείται με έναν Νορβηγό, ένας Τούρκος με έναν Αζερμπαϊτζανό, ένας Λαοτινός με έναν Ταϊλανδό. Αντίθετα κάποιος που μιλά Μανδαρινικά δεν μπορεί να συνεννοηθεί με κάποιον που μιλά την ούτω καλούμενη διάλεκτο της Καντόνας. Στη Ταϊουάν υπάρχει ισχυρό κίνημα για αναβάθμιση της Hokkien, παραλλαγή της κινεζικής μακρογλώσσας, όμως μια τέτοια επιλογή θα είχε ευνόητες πολιτικές προεκτάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη περιοχή μας, γλωσσό-πολιτικής διένεξης η Σλαβομακεδονική. Για τους Σλαβομακεδόνες είναι γλώσσα, για τους Βούλγαρους μέχρι πρόσφατα Βουλγαρική διάλεκτος, έως ότου υιοθέτησαν την αρχή «Έτσι είναι αν έτσι σας αρέσει», για την δε Ελλάδα Σλαβικό ιδίωμα. Η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας προκάλεσε και τη σαλαμοποίηση της Σερβοκροατικής σε υποτιθέμενες ανεξάρτητες γλώσσες. Στο διεθνές Δικαστήριο της Χάγης μια μόνο μετάφραση στα σερβοκροατικά ήταν αρκετή για να την αντιλαμβάνονται όλοι οι υπόδικοι.

Η Πολιτική παρέμβαση ως προς την ονοματολογία ή το αλφάβητο μιας γλώσσας, μπορεί να λαμβάνει διάφορες μορφές: Η Ρουμανική του Μόλδοβα στο Σοβιετικό καθεστώς γραφόταν με το κυριλλικό αλφάβητο για να την διαφοροποιεί από την Ρουμανική. Επίσης το Αζερμπαϊτζάν το οποίο μετά την ανεξαρτησία υιοθέτησε το λατινικό αλφάβητο με κάποια ειδοποιά στοιχεία αντί του Κυριλλικού.

Η συνεπίσημη γλώσσα στο Αφγανιστάν είναι η Περσική αλλά την ονομάζουν Ντάρι. Υπάρχουν κράτη με νεκρή επίσημη γλώσσα με μοναδική περίπτωση το Βατικανό, που έχει τη Λατινική. Υπάρχουν επίσης χώρες, χωρίς τυπική επίσημη γλώσσα με χαρακτηριστικό παράδειγμα την υπερδύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής όπου δεν υπάρχει στο ομοσπονδιακό επίπεδο αλλά κάποιες Πολιτείες (35) έχουν ως επίσημη γλώσσα την Αγγλική. Άλλες όπως η Αλάσκα και η Χαβάη που ήθελαν να δώσουν ώθηση σε ιθαγενείς γλώσσες, ίσως πολύ αργά, επισημοποίησαν αντίστοιχα την Πολυνησιακή Χαβανέζικη και 20 γλώσσες στην Αλάσκα. Φυσικά ανέδειξαν και τη αγγλική ως επίσημη γλώσσα.

Σε αυτό το σημείο απλώς να υπενθυμίσω κάτι το οποίο είναι διαδεδομένο κυρίως μεταξύ των Ελλήνων της διασποράς, ότι η Ελληνική γλώσσα παραλίγο να γίνει επίσημη των Ηνωμένων Πολιτειών παρά μια ψήφο. Φυσικά πρόκειται για μύθο. Εφόσον δεν υπάρχει στο Σύνταγμα επίσημη γλώσσα, μιλούμε για γλώσσα εργασίας ή de facto επίσημη γλώσσα. Πέραν από τις πάμπολλες γλώσσες, τις περιφρονημένες ή υπό διωγμό, υπάρχουν και οι υπέρ-προστατευόμενες όπως η Ρωμανική στην Ελβετία με 1% του πληθυσμού η οποία συντηρείται με δυναμωτικές ενέσεις και η Σανσκριτική στην Ινδία η οποία είναι συνεπίσημη με 21 άλλες γλώσσες και την οποία υποτίθεται ότι μιλούν 3.000 περίπου άνθρωποι σε καθημερινή βάση.

Στο σημείο αυτό να διαχωρίσουμε τις έννοιες της ευκαιριακής από την καθημερινή χρήση: για παράδειγμα ευκαιριακή χρήση της Λατινικής από δυο Καρδιναλίους σε ένα κονκλάβιο. Σήμερα προτιμούμε τον όρο «γλώσσα που ομιλείται στο σπίτι», αντί «μητρική γλώσσα», για λόγους κοινωνικούς, μονογονεϊκές οικογένειες, μεταναστεύσεις, ομόφυλα ζευγάρια και πολιτικούς λόγους για παράδειγμα επί Φράγκο απαγορευόταν η δημόσια χρήση Βασκικών και Καταλανικών και επί Μεταξά η Σλαβομακεδονική.

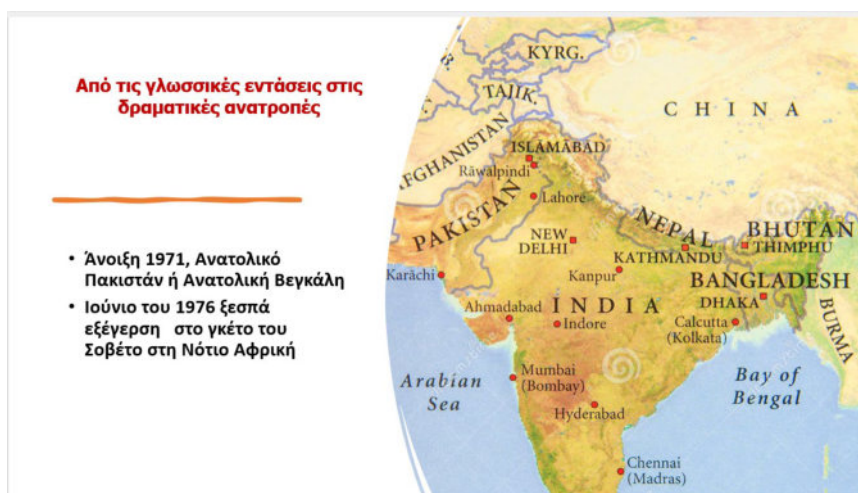
Υπάρχουν περιπτώσεις περιθωριοποιημένων γλωσσών, οι οποίες ξαφνικά αξιοποιούνται για απρόσμενους λόγους, όπως η γλώσσα Ναβάχο των Ινδιάνων των ΗΠΑ η οποία χρησιμοποιήθηκε για τους κωδικούς στο δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο προκαλώντας απόγνωση στους Ιάπωνες. Έναν παρόμοιο φαινόμενο έγινε με την γλώσσα των Νουβίων η οποία δεν γράφεται καν και την οποίαν οι Αιγύπτιοι χρησιμοποίησαν στον πόλεμο των έξι ημερών, πάλι για τους κωδικούς.

Να αναφέρουμε τώρα μερικές θαρραλέες αποφάσεις, γλωσσικής πολιτικής: Η Νέα Ζηλανδία υπήρξε η πρώτη χώρα που επισημοποίησε τη νοηματική γλώσσα θυμίζοντας πως πέρα από τον έναρθρο λόγο υπάρχουν και άλλοι τρόποι επικοινωνίας. Η ίδια χώρα είχε επισημοποιήσει την αυτόχθονα Μαορί. Εδώ έχουμε και μια πρωτοτυπία, καθώς μεθοδεύεται η διδασκαλία της Μαορί και στους αγγλόφωνους κατοίκους, το 90% περίπου του πληθυσμού.

Η Αϊτή αποφάσισε την επισημοποίηση της Κρεολικής, ακολουθούμενη από τις γνωστές μας για διάφορους λόγους Σεϋχέλλες. Να σας υπενθυμίσω ότι η Κρεόλ είναι μια υπεραπλουστευμένη φωνολογικά και μορφολογικά μορφή μιας γλώσσας, στη προκειμένη περίπτωση της Γαλλικής. Στα νησιά Βανουάτου πρώην νέες Εβρίδες, επισημοποίησαν την

Μπισλαμά, η οποία ανήκει στη κατηγορία των Pidjing, δηλαδή είδος συνεύρεσης ή πρόσμιξης δύο γλωσσών στην προκειμένη περίπτωση της Αγγλικής και μιας τοπικής Μελανησιακής γλώσσας.

Το Λουξεμβούργο αποφασίζει το 1986 την αναβάθμιση της Λουξεμπουργιανής η οποία μέχρι τότε εθεωρείτο γερμανική διάλεκτος και γίνεται επίσημη μαζί με τη Γερμανική και τη Γαλλική. Η κυβέρνηση της Ελλάδας μετά την χούντα, αναδεικνύει τη δημοτική ως επίσημη γλώσσα του Κράτους θέτοντας τέρμα στο λεγόμενο γλωσσικό ζήτημα.

Από τις γλωσσικές υπερβάσεις, πάμε στις γλωσσικές εντάσεις.

Στο Βέλγιο τη δεκαετία του 80, η άρνηση του Δημάρχου μιας γαλλόφωνης κοινότητας να εφαρμόσει την εύθραυστη γλωσσική συμφωνία, προκαλεί την πτώση της κυβέρνησης και πυροδοτεί πολιτική κρίση. Στη Μαδρίτη ο Ισπανός μονάρχης απευθύνει το πρωτοχρονιάτικο μήνυμα του. Οι ραδιοσταθμοί των αυτόνομων περιοχών Καταλονίας και Βάσκων αρνούνται την αναμετάδοση, γιατί η ομιλία είναι μόνο στα ισπανικά (δεν αναφέρεται ημερομηνία γιατί αυτό γίνεται κάθε χρόνο). Αντίθετα ο Πρίγκιπας της Ουαλίας κατά το χρίσμα του, απευθύνθηκε στα Ουαλικά προς μεγάλη έκπληξη των παρευρισκόμενων.

Κορσική, αρχές του 2010, το τοπικό κοινοβούλιο ψηφίζει την επισήμοποίηση της Κορσικανικής στο νησί, η Γαλλική εθνοσυνέλευση παρεμβαίνει λίγο μετά και κηρύσσει άκυρη την απόφαση υπογραμμίζοντας ότι επί του θέματος μόνη αρμόδια είναι η κεντρική εξουσία.

Τουρκική εθνοσυνέλευση δεκαετία του 90. Μία βουλευτής ευθύς μετά την εκφώνηση της παρέμβασής της, οδηγείται εν μέσω ζωηρών αποδοκιμασιών και λιγότερων επευφημιών στις φυλακές. Το αδίκημα της, μίλησε στα Κουρδικά.

Δεκαετία του 2010 ο τότε πρόεδρος της Ουκρανίας αναπέμπει νομοσχέδιο της Βουλής, που προνοεί την ακύρωση της ρωσικής, ως συνεπίσημης γλώσσας. Γνωρίζει ότι ένας τέτοιος νόμος θα είναι το καλύτερο δώρο για τα Ρωσόφωνα αποσχιστικά κινήματα στα ανατολικά της χώρας.

Ιερουσαλήμ 2018 πανδαιμόνιο στην Κνεσέτ. Μόλις ψηφίστηκε ένας πολυνόμος μεταξύ των προνοιών του οποίου η υποβάθμιση της αραβικής από συνεπίσημη γλώσσα. Το ακριβές καθεστώς της, θα διευκρινιζόταν εν ευθέτω χρόνω. Ένας Παλαιστίνιος βουλευτής οδηγείται σηκωτός εκτός της αίθουσας.

Η Αραβική μια από τις έξη επίσημες γλώσσες των Ηνωμένων Εθνών και είκοσι τεσσάρων περίπου κρατών και οντοτήτων επειδή είναι συνδεδεμένη με τον Ισλαμισμό και την εξάπλωση του θεωρεί την κλασική της μορφή δηλαδή την επεξεργασμένη γλώσσα του κορανίου ως την τυποποιημένη κοινή γλώσσα.

Από τις γλωσσικές εντάσεις στις δραματικές ανατροπές.

Άνοιξη 1971, Ανατολικό Πακιστάν ή Ανατολική Βεγκάλη. Η χώρα συγκλονίζεται από εξεγέρσεις με πολιτικοοικονομικά αιτήματα, μεταξύ των οποίων η αναβάθμιση της Βεγκαλικής γλώσσας. Το Πακιστάν το οποίο δημιουργήθηκε εκ του μηδενός με θρησκευτικά κριτήρια υιοθέτησε ως επίσημη γλώσσα την Ούρτου. Η καταστολή είναι εφιαλτική, μιλούν για εκατοντάδες χιλιάδες θύματα, η Χούντα πνίγεται τελικά στο λουτρό αίματος που η ίδια είχε επιλέξει. Ένα νέο κράτος γεννιέται η Μπαγκλαντές.

Ιούνιο του 1976 ξεσπά εξέγερση στο γκέτο του Σοβέτο στη Νότιο Αφρική. Πρόκειται για βιαιότατη αντίδραση στην απόφαση των αρχών για διεύρυνση της χρήσης της Αφρικάανς στο εκπαιδευτικό σύστημα των μαύρων. Η γλώσσα Αφρικάανς είχε ταυτιστεί με το Απαρτχάιντ και αποτελεί μετεξέλιξη της Ολλανδικής. Η εξέγερση γενικεύεται και σηματοδοτεί την αρχή του τέλους του Απαρτχάιντ.

Οι γλώσσες ακμάζουν, φθίνουν, εξελίσσονται, αυτορυθμίζονται και ενίοτε πεθαίνουν.

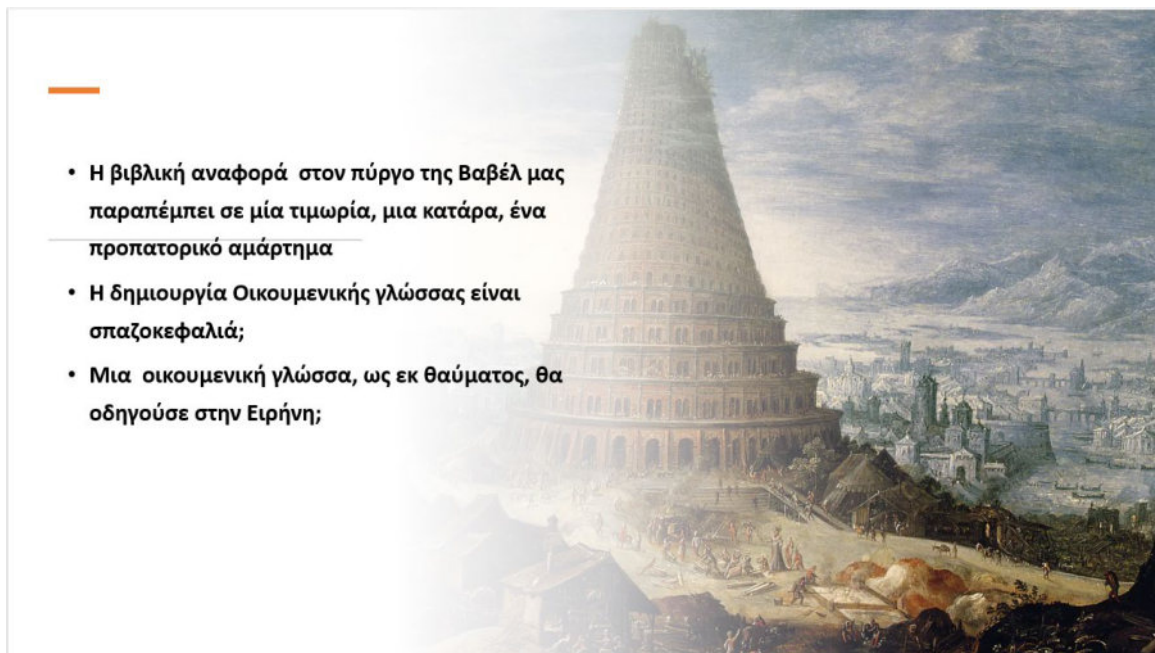
Η Εβραϊκή αποτελεί το μοναδικό γνωστό παράδειγμα νεκρανάστασης μιας γλώσσας. Έπαψε να είναι καθομιλούμενη το 2^ο και 3^ο αιώνα και ήταν μόνο λειτουργική. Με την εμφάνιση και ώθηση του σιωνιστικού κινήματος, αλλά κυρίως χάρη στην εμμονή ενός Εβραίου γλωσσολόγου του Μπεν-Γεχούντα και του γιου του ο οποίος έζησε σε ένα γυαλοκλούβι χωρίς επαφές λόγω της εμμονής του πατέρα του να επικοινωνούν μόνο στα εβραϊκά. Η νέο-εβραϊκή ζωντανεύει τέλος του 19^{ου} αιώνα και σήμερα ομιλείτε από εννέα περίπου εκατομμύρια χρήστες.

Η περίπτωση της Ιρλανδικής συνιστά παράδειγμα απόπειρας επανακατάκτησης της Κελτικής γλώσσας μετά την ανεξαρτησία, προσπάθεια η οποία μάλλον δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Ενώ στις Φιλιππίνες υπήρξε ένα παράδειγμα εμπλουτισμού της πλέον ομιλούμενης ιθαγενούς γλώσσας της Τάκαλογκ και τη δημιουργία μιας εθνικής επίσημης της Φιλιππίνου, στο Μαρόκο μετά τη συνεπισημοποίηση της Βερβερικής επειδή δεν υπήρχε μια κοινώς αποδεκτή τυποποιημένη μορφή της, αποφασίσθηκε η δημιουργία μιας τεχνητής συνισταμένης η οποία κατά τη γνώμη μου δεν είναι η καλύτερη λύση.

Στην Τουρκία μετά την επικράτηση του κεμαλισμού το 1922 η οθωμανική γλώσσα εκκαθαρίστηκε από αρκετά αραβοπερσικά στοιχεία. Εκκαθαρίστηκε θεωρητικά γιατί οι παραπάνω λέξεις παρέμειναν, παρά την αντικατάστασή τους, με γηγενείς και τη δημιουργία μιας γνήσιας τουρκικής, της Εζτουρκσέ. Υιοθετήθηκε το λατινικό αλφάβητο και με τη δυτικόστροφη πολιτική, δανείστηκαν γαλλικές λέξεις, πολλές από αυτές με ελληνική ρίζα. Εισήχθη και η λέξη Grev που σημαίνει απεργία με τη μόνη διαφορά ότι η απεργία ήταν απαγορευμένη.

Η βιβλική αναφορά στον πύργο της Βαβέλ μας παραπέμπει σε μία τιμωρία, μια κατάρα, ένα προπατορικό αμάρτημα. Είναι όμως το αντίδοτο μια διεθνής γλώσσα; Πρόκειται όντως για ασυνεννοησία ή για πλούτο; Ωθούμενοι από έναν καλοπροαίρετο ρομαντισμό, κάποιοι οραματιστές θεώρησαν ότι μια διεθνής τεχνητή γλώσσα θα φέρει την πολυπόθητη παγκόσμια Ειρήνη.

Έτσι έχουμε το γνωστό φαινόμενο της Εσπεράντο και όχι μόνο. Καταρχάς η πρώτη παρατήρηση είναι πως όταν υπάρχουν παραπάνω από 7000 γλώσσες με δυσανάλογους ομιλητές η ανάμειξη σε ένα είδος μπλέντερ που θα δημιουργήσει μια οικουμενική γλώσσα, πρόκειται για σπαζοκεφαλιά. Η αρχική ιδέα ήταν βασικά ευρώ-κεντρική. Η ραχοκοκαλιά της τεχνητής αυτής γλώσσας, ήταν τα λατινικά, τα αγγλικά, και ούτω καθεξής. Αφού είναι μια γλώσσα η οποία δεν είναι αυτορρυθμιζόμενη, χρειάζεται εξέλιξη και συντήρηση με τεχνητά μέσα. Κατά τη γνώμη μου μια γλώσσα που δεν διαθέτει λογοτεχνία, είναι μια γλώσσα που μυρίζει φορμόλη. Αν μια οικουμενική γλώσσα, ως εκ θαύματος, θα οδηγούσε στην Ειρήνη, τότε στο εσωτερικό μια γλωσσικής κοινότητας δεν θα υπήρχαν εμφύλιοι πόλεμοι και ίντριγκες. Δεν θα υπήρχαν αγώνες για την εξουσία, ούτε ρητορική μίσους. Πολύ θλιβερό παράδειγμα, η τελευταία γενοκτονία με σχεδόν 1 εκατ. θύματα που συντελέστηκε στη Ρουάντα μεταξύ Χούτου και Τούτσι, η οποία παρουσιάζει μια τρομακτική ιδιορρυθμία. Θύματα και θύτες, μιλούσαν την ίδια γλώσσα, αλλά ανήκαν σε διαφορετικές ιδιόμορφες

κοινωνικές κάστες. Οι αποικιοκράτες Γερμανοί και Βέλγοι προώθησαν το ρατσιστικό αυτό διαχωρισμό, ευνοώντας τους πλέον ανοιχτόχρωμους Τούτσι. Αν όλα ήταν θέμα λεκτικής συνεννόησης τότε Σέρβοι και Κροάτες, Ρώσοι και Ουκρανοί, Πακιστανοί και Ινδοί, Καστιλιάνοι και Καταλανοί με ανεπαίσθητες σχετικά γλωσσικές διαφορές θα τα είχαν ήδη βρει μεταξύ τους.

Έπειτα διαπιστώνουμε ότι στο εσωτερικό μιας γλώσσας, υπάρχουν κοινωνικές διαστρωματώσεις, όπως στη ταινία «Ωραία μου Κυρία» βασισμένη στο μύθο του Πυγμαλίωνα. Σε μας η Μαντάμ Σουσου πιστεύει, πως με τη χρήση μιας ιδιότυπης ψευδο-καθαρεύουσας και ψευδο-Γαλλικών αναβαθμίζει την κοινωνική της θέση και υπόσταση.

Το θέμα της ρύθμισης και του παρεμβατισμού, είναι πολύπλοκο. Το πρώτο σώμα ιδρύθηκε από τον καρδινάλιο Ρισελιέ και ήταν η γαλλική ακαδημία, με σκοπό να προστατεύει τη γλώσσα και να την ρυθμίζει με κανόνες. Μένοντας στο παράδειγμα της Γαλλίας, ο υπερβολικός ακαδημαϊσμός, με ταξικές προεκτάσεις και με πληθώρα απαγορευτικών κανόνων, έχει ως παρενέργεια τη δημιουργία της αργκό, η οποία είναι μια αντίδραση, έναν παράλληλο σύστημα, στον ακαδημαϊκό σοφολογιοστατισμό. Κατά την γνώμη μου, ένα είδος παρεμβατισμού είναι χρήσιμο υπό την αίρεση ότι θα αποτελείται από ειδήμονες πολλών ειδικοτήτων και όχι να εκχωρούνται απεριόριστες εξουσίες σε κάποιο που θεωρείται ο Πάπας επί του θέματος, όταν μάλιστα συντηρείται η σύγχυση μεταξύ δομικής γλωσσολογίας και φιλολογικού ακαδημαϊσμού. Γενικά ο υπερβάλλον ζήλος για την εκκαθάριση δανείων δεν είναι πάντοτε επιτυχής. Όταν ο πλανητάρχης αποκαλεί τον Βλαδίμηρο «butcher», χασάπη, λέξη αραβοτουρκική, η έννοια δεν μπορεί να αποδοθεί από την ελληνοπρεπή «κρεοπώλης».

Ιδεολογία και πολιτικά συστήματα, με πρίσμα τη γλωσσική πολιτική, είναι ένα τεράστιο θέμα.

Αρχίζοντας από τη θρησκεία, μπορεί να είναι η γενεσιουργός αιτία για το διαχωρισμό γλωσσικών κοινοτήτων, όπως η Ορθόδοξη Σερβική και η Καθολική Κροατική. Η Ούρντου επίσημη γλώσσα του Πακιστάν, είναι η εξισλαμισμένη μορφή της Χίντι.

Η επικράτηση της Ισπανικής και του Καθολικισμού στην Λατινική λεγόμενη Αμερική, προκάλεσε εκτός από γενοκτονίες και γλωσσοκτονίες. Από την άλλη όμως το Τάγμα των Ιησουιτών διαδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο, στην αναβάθμιση της γλώσσας Γκουαρανί στη Παραγουάη, όπου μέχρι σήμερα λειτουργεί έναν ιδιόρρυθμο σύστημα ισότιμης διγλωσσίας.

Ο Ιακωβινισμός ο οποίος προετοίμασε τη Γαλλική Επανάσταση θεωρούσε ως αιχμή του δόρατος, τη γαλλική γλώσσα. Η καταστολή των αντι-επαναστατικών εστιών συνέτεινε και στη συρρίκνωση μειονοτικών γλωσσών. Η Γαλλική μοναρχία, δεν θεωρούσε τη γλώσσα ως πρωτεύοντα παράγοντα ενότητας, εξ ου και το περίφημο απόφθεγμα του Λουδοβίκου ΙΔ «ένας βασιλέας, ένας νόμος, μια πίστη».

Επίσης η Αυστροουγγαρία ακολουθούσε πολύ-γλωσσικό σχετικά σύστημα ενώ η Τσαρική Ρωσία πολιτική εκρωσισμού.

Το συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα, και η καταστολή των μειονοτικών γλωσσών, ως ιδεολογική προσέγγιση αμφισβητήθηκε κατά τη γνώμη μου, το Μάη του 68 όπου άρχισε να επικρατεί η αντίληψη για τον γλωσσικό πλουραλισμό παράλληλα με τις οικολογικές ευαισθησίες για τη βιοποικιλότητα.

Σε ότι αφορά τη γλωσσική πολιτική που επιβάλουν διάφορες εξουσίες, υπάρχουν γλωσσολόγοι που τιμούν πραγματικά τη θέση τους όπως είναι ο Νόαμ Τσόμκι, μια μεγάλη μορφή των ΗΠΑ, και άλλοι οι οποίοι υπηρετούν την κυρίαρχη Ιδεολογία.

Στην Τουρκία για παράδειγμα, ακαδημαϊκοί υιοθέτησαν την οπορτουνιστική θέση και το φαιδρό ιδεολόγημα ότι η Κουρδική, η οποία όπως ξέρουμε είναι Ινδοευρωπαϊκή γλώσσα, αποτελεί παραφθορά της αλταϊκής Τουρκικής και ότι οι Κούρδοι είναι ορεσίβιοι Τούρκοι. Αφού είμαστε στη γλωσσική πολιτική για να μείνουμε μόνο στη Ευρώπη, υπάρχει μια πλειάδα κομμάτων τα οποία στα πλαίσια του κοινοβουλευτισμού έχουν ως αιχμή του δόρατος, την προάσπιση της εθνοτικής ιδιαιτερότητας μιας κοινότητας, για παράδειγμα, το Plaid Cymru, στην Ουαλία, το Σουηδικό στη Φιλανδία, το Ρωσικό στη Λετονία, το Ουγγρικό στη Σλοβακία, το γερμανόφωνο στο Νότιο Τιρόλο της Ιταλίας, η Ομόνοια των ελληνοφώνων στην Αλβανία, η οποία νομίζω ότι ανέστειλε τη λειτουργία της, και το αλβανόφωνο στην Βόρειο Μακεδονία.

Φυσικά το ίδιο ισχύει και για τον αστερισμό των αυτονομιστικών κινημάτων και κομμάτων όπως για παράδειγμα στην Καταλονία. Στη Σκωτία όπου η Γαελική έχει περιθωριοποιηθεί στο Βορρά, στα Highlands και στις συστάδες των νησιών Orkney και Shetland, τα χαρακτηριστικά της ιδιαιτερότητας της ταυτότητας, δεν είναι τόσο η γλώσσα όσο άλλοι παράγοντες συμπεριλαμβανομένου και του ποδόσφαιρου όπου, όπως ξέρετε, συμμετέχει με ξεχωριστή ομάδα.

Δεν γνωρίζω πότε μια ομάδα μεταναστών, βασισμένη πάνω σε γλωσσικά κριτήρια, χωρίς να αποτελεί παραδοσιακή κοινότητα, μπορεί να διαθέτει κομματικά πλαίσια όπως είναι το Ρωσικό κόμμα στη Κύπρο.

Στο νησί μας λοιπόν, σύμφωνα με το εν ισχύει σύνταγμα, δύο είναι οι επίσημες γλώσσες, η Ελληνική και η Τουρκική. Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση πάγια πολιτική της είναι η υιοθέτηση όλων των επισήμων γλωσσών των κρατών-μελών, νοουμένου ότι θα το αιτηθούν τα ίδια τα ενδιαφερόμενα μέρη. Σήμερα οι επίσημες γλώσσες της Ε.Ε. είναι 24. Φαίνεται ότι είχαν γίνει παρασκηνιακές παραστάσεις προς την Μάλτα, για να μη συμπεριληφθεί η «περιθωριακή» Μαλτέζικη στις επίσημες γλώσσες.

Οι μόνες περιπτώσεις επισήμων γλωσσών κρατών-μελών που δεν είναι επίσημες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η Τουρκική για την Κύπρο και η Λουξεμβουργιανή. Το Λουξεμβούργο ως ιδρυτικό μέλος δεν το έθεσε στην αρχή επειδή η επισημοποίηση έγινε μετά. Όσο για την Τουρκική γλώσσα όλοι γνωρίζετε, δεν θέλω να επεκταθώ, ότι για εντελώς διαφορετικούς λόγους, το θέμα έχει παγώσει. Για να μείνουμε στις γλώσσες των μειονοτήτων στην Κύπρο, γνωρίζετε ότι η Αρμενική είχε μια ιδιαίτερη ώθηση χάρις στην ιδιωτική πρωτοβουλία του Ινστιτούτου Μελκονιάν. Δεν υπήρχε ιδιαίτερη πρόνοια για κάποια μέτρα προστασίας της Μαρωνιτικής, (Senna) η οποία κινδύνεψε σοβαρά και τώρα μετά από πρωτοβουλίες του Συμβουλίου της Ευρώπης, καταβάλλονται προσπάθειες για την διάσωσή της, (ως γνωστό οι χρήστες της γλώσσας βρίσκονται κυρίως στο Κορμακίτη). Οι Λατίνοι όπως ονομάζουν τους Καθολικούς, δεν διαθέτουν δικό τους γλωσσικό ιδίωμα. Πρέπει επίσης να γίνει μνεία στη γλώσσα Κουρπάτσια των μουσουλμάνων Ρομά της Κύπρου.

Για την Ελληνοκυπριακή κοινότητα, το γλωσσικό πρόβλημα δεν ήταν απλό γιατί πέραν από την διάλεκτο υπήρχε η λεγόμενη διγλωσσία ή γλωσσικό ζήτημα. Κάποτε τα πνεύματα ήταν πολύ οξυμένα.

Από τα λιγότερο γνωστά είναι τα λεγόμενα Ευαγγελικά το 1901, τα οποία μάλιστα ανατρέπουν όλα τα στερεότυπα που έχουμε για τη Δημοτική και την Καθαρεύουσα, περί προοδευτικών και συντηρητικών.

Τότε οι συντηρητικοί θεσμοί, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών με τη στήριξη της βασίλισσας Όλγας, ενθαρρύνουν την δημοσίευση στη εφημερίδα «Ακρόπολις» η οποία τότε εξέφραζε την πεφωτισμένη δεξιά, τη δημοσίευση της μεταγλώττισης του Ευαγγελίου στη δημοτική. Υπήρξε λυσσαλέα αντίδραση των υπερσυντηρητικών κύκλων. Υποκινείται μια μαχητική διαδήλωση, από φοιτητές και πολίτες. Επεμβαίνει η χωροφυλακή και πνίγεται στο αίμα με εννέα νεκρούς και 70 τραυματίες. Παραιτείται ο Αρχιεπίσκοπος και η εφημερίδα «Ακρόπολις» δημοσιεύει μια ταπεινωτική απολογία: «η Αγία Γραφή δεν μπορεί να αποδοθεί σε άλλη μορφή γλώσσας από την αυθεντική».

Όσο για τη διάλεκτο η κατάσταση είναι λίγο-πολύ γνωστή, σχετικά με την αντιμετώπισή της. Υπάρχει ένα βιβλίο που εξιστορεί τις μεθόδους διδασκαλίας της Αγγλικής στους Ουαλλόφωνους μαθητές. Το βιβλίο μπορεί να γίνει cory paste για ανάλογες περιπτώσεις είτε για μειονοτικές γλώσσες, είτε για τις διαλέκτους. Δηλαδή οι χρήστες των υποβαθμισμένων γλωσσικών συστημάτων να υφίστανται προσβολές, τιμωρίες, καλλιέργεια αισθημάτων κατωτερότητας και ενοχής, σε διάφορες φυσικά διαβαθμίσεις, από τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι εκτελούν τον άχαρο ρόλο του γλωσσοσερίφη.

Ευκαιριακά η κυπριακή διάλεκτος χαρακτηρίζεται κατάρα ή ευλογία. Το ζητούμενο δεν είναι ούτε η αναβάθμιση ούτε η υποβάθμιση αλλά ο σεβασμός. Στο άλλο άκρο караδοκεί η σαλαμοποίηση όπως έγινε με την Σερβοκροατική με δήθεν Βοσνιακή και Μαυροβουνιακή. Επίσης η περίπτωση της Καταλανικής, με τη διάλεκτό της, τη Βαλενθινακή, την οποία θέλουν να αναβαθμίσουν σε ιδιαίτερη γλώσσα. Σεβασμός είναι η λέξη κλειδί, που πρέπει να διέπει την γλωσσική πολιτική.

Η γνώση της γλώσσας του άλλου, είναι ασφαλώς υποβοηθητική για την αλληλοκατανόηση. Θυμάμαι κάποιο Παλαιστίνιο που είπε σε ένα συνέδριο, ότι οι μόνοι Ισραηλινοί που μαθαίνουν Αραβικά είναι οι πράκτορες της Μοσάντ, και ο μόνος τρόπος που μαθαίνουν οι Παλαιστίνιοι Εβραϊκά είναι μέσα στις φυλακές. Είναι μια δόση υπερβολής, αλλά και ένα

ενδεικτικό στίγμα. Πιστεύω ότι ο κόσμος της Κύπρου έβρισκε πάντα τρόπους επικοινωνίας, στα γυναικοπάζαρα και αλλού χωρίς σεμινάρια επαναπροσέγγισης. Άμα θέλεις να επικοινωνείς περνάς το φράγμα της γλώσσας. Στη περίοδο της μεγάλης ευφορίας για λύση ομοσπονδίας και σχετικά με την ιδέα για την εκατέρωθεν υποχρεωτική εκμάθηση των δύο γλωσσών, άποψή μου είναι πως τέτοια προσέγγιση είναι αντιπαραγωγική, και μπορεί να φέρει τα αντίθετα αποτελέσματα. Για παράδειγμα, θα έπρεπε να δοθούν κίνητρα, για όσους διεκδικούν θέσεις στην Ομοσπονδιακή κυβέρνηση.

Θυμάμαι τότε πως σε μια συζήτηση είπα εν κατακλείδι πως «έμαθαν οι Ε/Κύπριοι ορθογραφία και έμειναν οι Τ/Κύπριοι», άλλο να ενθαρρύνεις και άλλο να υποχρεώνεις. Το ίδιο ισχύει και σε άλλους τομείς: Επειδή υπήρχε ένας υποτιθέμενος μήνας του μέλιτος με την Γαλλία, κατέστησαν υποχρεωτικό το μάθημα των Γαλλικών μέχρι την δημοτική εκπαίδευση.

Αυτό το είδος της γλωσσικής και πολιτιστικής διπλωματίας, είναι επίσης αντιπαραγωγικό. Ένα τριτοκοσμικό παράδειγμα, είναι αυτό της Ρουάντας. Σε μια νύχτα αποφάσισε να μεταβεί από την Γαλλοσφαίρα στην Αγγλοσφαίρα, επειδή θεωρούσε ότι η Γαλλία και το Βέλγιο έφεραν ευθύνη για όσα προηγήθηκαν της γενοκτονίας. Αν ρωτάτε τη γνώμη μου, οι μόνοι που τιμωρούνται δεν είναι ούτε οι αποικιοκράτες, ούτε κανένας άλλος, αλλά οι μαθητές και το εκπαιδευτικό σύστημα της κάθε χώρας.

Αλήθεια μιλώντας για γλώσσες, για τιμωρίες και ποινικοποιήσεις γλωσσών, τί σχέση έχει ο Ναζίμ Χικμέτ με τον Ερτογάν ή ο Ντοστογιέφσκι με τον Πούτιν;

Για την μορφή και το περιεχόμενο

Τί σχέση μπορεί να έχει ένα γλωσσικό ιδίωμα με την υπόθεση ενός κατά συρροή δολοφόνου; Και όμως, πολίτης ο οποίος απεύθυνε επιστολή στο κύριο Υπουργό Εσωτερικών σχετικά με τις ύποπτες εξαφανίσεις αλλοδαπών γυναικών, την είχε συντάξει σε άπταιστη κυπριακή διάλεκτο. Πόσο σοβαρά μπορεί να ληφθεί υπόψη μια επιστολή στη κυπριακή διάλεκτο η οποία χρησιμοποιείται συνήθως για σκετς και για φολκλόρ; Σας ευχαριστώ.

